

แผนการของการบริหารการพยาบาลในประเทศไทย

นาง อรุณ นุรักษ์เซ

ศูนย์วิทยทรัพยากร

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต

แผนกพยาบาลศึกษา

บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

พ.ศ. 2521

008055

118265169

Q

DEVELOPMENT OF NURSING ADMINISTRATION

IN THAILAND

Mrs. Arun Nuraksake

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Master of Education

Department of Nursing Education

Graduate School

Chulalongkorn University

1978

หัวข้อวิทยานิพนธ์   พัฒนาการของการบริหารการขยายมาลาในประเทศไทย

โดย   นาง อรุณ นุรกิจไช

แผนกวิชา   พยาบาลศึกษา

อาจารย์ที่ปรึกษา   ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ปาหนัน บุญ-หลง

บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้บัณฑิตวิทยาลัยนี้เป็นส่วน
หนึ่งของการศึกษาค้นคว้าหลักสูตปริญญาวิทยาศาสตรบัณฑิต

สุประคิมส์ บุณนาค
..... ศึกษาราชการแทน
..... คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุประคิมส์ บุณนาค)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

ดร.สุประคิมส์ บุณนาค
..... ประธานกรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ นพรัตน์ ผลาภิบาลย์)

พญ.อรุณ นุรกิจไช
..... กรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ปาหนัน บุญ-หลง)

ดร.ทองอินทร์ วงศ์ไสกร
..... กรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ทองอินทร์ วงศ์ไสกร)

ลิขสิทธิ์ของบัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

หัวข้อวิทยานิพนธ์   พัฒนาการของการบริหารการพยาบาลในประเทศไทย
 ชื่อผู้ศึกษา   นางอรุณ นุรักษ์เซ
 อาจารย์ที่ปรึกษา   ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ปาหนัน บุญ-หลง
 แผนกวิชา   พยาบาลศึกษา
 ปีการศึกษา   2520

บทคัดย่อ

วัตถุประสงค์ของการวิจัยครั้งนี้มุ่งที่จะศึกษาและวิเคราะห์ความเป็นมาเกี่ยวกับการพยาบาลในประเทศไทย และศึกษาลักษณะของระบบบริหารการพยาบาลในยุคต่าง ๆ ตลอดจนศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างระบบบริหารการพยาบาลกับระบบการศึกษาพยาบาล

วิธีรวบรวมข้อมูล

1. ศึกษาเรื่องพัฒนาการของการบริหารการพยาบาลจากวิทยานิพนธ์ หนังสือเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ ประวัติบุคคล วารสาร อนุสรณ์สถาบันพยาบาล เอกสารของทางราชการ บันทึก กฎ ระเบียบ คำสั่งเกี่ยวกับการบริหารการพยาบาล ทั้งที่เป็นภาษาไทยและต่างประเทศ โดยคนคว้าจากหอสมุดของสถาบันที่เกี่ยวข้อง และหอจดหมายเหตุแห่งชาติ

2. รวบรวมข้อมูลที่ได้จากเอกสารนำมาเปรียบเทียบ เรียบเรียงเป็นวิทยานิพนธ์

สรุปผลของการวิจัย

การศึกษาการพยาบาลของไทยเริ่มเมื่อปี 2439 ด้วยพระมหากรุณาธิคุณของสมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถ ในรัชกาลที่ 5 ด้วยการจัดโรงเรียนพยาบาล

แห่งแรกในประเทศไทยที่โรงพยาบาลศิริราช สมัยนั้นเรียกว่า โรงเรียนแพทย์ดุสิตดุสิต
และหญิงพยาบาล ปัจจุบันคือ คณะพยาบาลศาสตร์มหาวิทยาลัยมหิดล

นโยบายในสมัยเริ่มแรก เพื่อผลิตบุคคลากรมาช่วยเหลือให้การคลอดบุตรของ
ประชาชนปลอดภัยทั้งมารดาและทารก ต่อมา พ.ศ. 2457 ตั้งโรงเรียนพยาบาลขึ้นที่
โรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์ เพื่อเตรียมพยาบาลไว้ใช้ในยามสงครามและยามสงบ ปี พ.ศ.
2469 ประเทศไทยได้รับความช่วยเหลือจากมูลนิธิร็อกกี้เฟลเลอร์ โดยมี สมเด็จพระ
มหิตลาธิเบศร อุดมยศวิกรมมบรมราชชนก และสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ
กรมพระยาชัยนาทนเรนทร ช่วยเหลือช่วยเจรจา นโยบายสมัยนี้มุ่งเตรียมผู้อยู่ในวิชาชีพ
พยาบาลให้มีความรู้ทันกับความเจริญทางการแพทย์ ในปี พ.ศ. 2470 มีนโยบายมุ่ง
รวบรวมพยาบาลให้เป็นปึกแผ่น จึงเกิดมีสมาคมพยาบาลขึ้น มีชื่อเรียกว่าสมาคมนางพยาบาล
แห่งกรุงสยาม นับเป็นสมาคมวิชาชีพของสตรีที่เก่าแก่ที่สุดของประเทศไทย ปี พ.ศ. 2489
หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 นโยบายในการบริหารการพยาบาล มุ่งผลิตพยาบาลให้เพียงพอ
กับความต้องการของประเทศชาติ

การจัดองค์กรการบริหารการพยาบาล ในปี พ.ศ. 2439 สถานที่จัดการ
ศึกษาพยาบาลคือ โรงพยาบาลศิริราช พ.ศ. 2446 ย้ายไปอยู่บ้านทานดูหญิงพัน
(สถานที่ตั้งโรงเรียนศึกษานารีในปัจจุบัน) พ.ศ. 2447 ย้ายจากบ้านทานดูหญิงพันไป
อยู่ท่าเนียบเจ้าพระยาภสกรวงศ์ (ตรงข้ามกรมชลประทานในปัจจุบัน) แล้วกล่มเล็กไป
พ.ศ. 2451 กรมศึกษาธิการจัดหานักเรียนได้อีก จึงนำความขึ้นกราบบังคมทูลแด่สมเด็จพระ
ศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถ ขอพระราชทานพระราชูปถัมภ์จากกาลก่อน นับได้ว่ายัง
ไม่มีหน่วยงานใครรับผิดชอบโดยตรง จนถึงปี พ.ศ. 2469 มีชาวต่างประเทศเข้ามา
ช่วยเหลือวางระเบียบแบบแผน จึงเริ่มเป็นระบบระเบียบตั้งแต่นั้นมา ปัจจุบันนี้จะเห็น
ได้ว่าการจัดองค์กรการบริหารการพยาบาลมีหน่วยงานที่ขึ้นอยู่กับสถาบันหลายแห่ง เช่น
ทบวงมหาวิทยาลัยของรัฐ กระทรวงสาธารณสุข กระทรวงกลาโหม กระทรวงมหาดไทย
และเอกชนต่าง ๆ

การบริหารงานบุคคลในสมัยแรก พ.ศ. 2439 กิจการบริหารพยาบาล
ดำเนินไปภายใต้การควบคุมของสมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถ และข้าราชการ
ชั้นผู้ใหญ่ ตลอดจนสุภาพสตรีผู้มีชื่อเสียงในสมัยนั้น ต่อมา พ.ศ. 2469 มีพยาบาลชาว
ต่างประเทศมาช่วยวางหลักเกณฑ์การบริหารงานบุคคล มีการแต่งตั้งคณะกรรมการ
ต่าง ๆ มีตำแหน่งบริหารชัดเจน มีการจัดการวางฝึกปฏิบัติงาน การแต่งเครื่องแบบ
มีเครื่องหมายแสดงตำแหน่ง จนถึงสมัยปัจจุบันพยาบาลเขาไปมีบทบาทอยู่ในสาขาวิชาชีพ
ต่าง ๆ จึงมีผู้บังคับบัญชาตามสาขาวิชาชีพนั้น ๆ

การจัดระบบการเงิน สมัยแรกได้รับพระราชทรัพย์จากพระมหากษัตริย์ และ
สมเด็จพระบรมราชินีนาถ ตลอดจนพระบรมวงศานุวงศ์บริจาครวมด้วย สมัยต่อมา
พ.ศ. 2469 ส่วนใหญ่การเงินได้จากมูลนิธิร็อกกีเฟลเลอร์ สมัยปัจจุบันมีแต่เงิน
งบประมาณแผ่นดินเท่านั้น ส่วนการศึกษาทางด้านบริหารการพยาบาลเริ่มมีในระดับ
ปริญญาโทที่บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เมื่อปี พ.ศ. 2516 ปัจจุบันผลิต
นักบริหารทางการพยาบาลไปแล้ว 47 คน

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

Thesis Title   Development of Nursing Administration
                                  in Thailand

Name   Mrs. Arun Nuraksake

Thesis Advisor   Assistant Professor Parnun Boon-long

Department   Nursing Education

Academic Year   1977

ABSTRACT

The purpose of this research was to study and analyse the development of nursing in Thailand, and to study the structure of nursing administration system in different periods, and to study the relationship between nursing service system and nursing education system.

Research Procedures

Basic data were collected through documentary and including previous research reports, thesis, reference materials, periodicals and other official documents.

Major Finding

Nursing education in Thailand was originated by Her Majesty, the late Queen Mother, in the reign of King Chulalongkorn. The School of Nursing was opened in 1896 under the control of the Department of Nursing and was financed by the Queen Mother. At

that time the school was called School of Midwifery and Nursing, and now it became the Faculty of Nursing in Mahidol University.

Nursing administration policy

At the beginning, the purpose of nursing was to train women for the lack of proper care in maternity and infant welfare work. In 1914 the purpose turned toward public service and the war, so the school of nursing at Chulalongkorn hospital was established. In 1926, the purpose of nursing was to increase higher intellectual nurse. In 1937, the purpose of nursing was to be united, by established the nurses' association in the name of Nurses' association of Siam. It was the first women association in Thailand. After the second World War, the nursing administration emphasized in increasing number of nurses in order to serve the nations at this period.

Nursing Organization

In 1896, the nursing was under control of the Royal family. However, no central organization was set up to coordinates these works. In 1926, a complete reorganization of nursing was undertaken with the assistance of Rocky Fello Foundation. Nowadays the nursing organization was under control of State University Bureau, Ministry of Public Health, Ministry of Defence, Ministry of Interior, and other privacy units.

Personnel Administration

Before 1926, administration power was directed by the Queen Mother advised by a group of appointed counselors. After the affiliated with the Rocky Feller Foundation. The administrative and hospital staffs connected with the organization of the school consist of the head of nursing division, an assistant to the head of nursing division, instructors, supervisors, head nurses and matron.

Nursing Finance

The financial supports were obtained from the Royal Funds, and later from the Rocky Feller Foundation, at present from the national budget and other special funds.

Professional Preparation

The preparation program in nursing administration started at the Graduate School, Chulalongkorn University in 1973. At present there were forty seven persons graduated from this school.

กิติกรรมประกาศ

ในการทำวิทยานิพนธ์เรื่องนี้ ผู้วิจัยได้รับความอนุเคราะห์เป็นอย่างดี จาก
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ปาหนัน บุญ-หลง ซึ่งได้กรุณาเป็นอาจารย์ที่ปรึกษา โดยได้ช่วย
เหลือใจคำแนะนำต่าง ๆ อย่างใกล้ชิด จนวิทยานิพนธ์เรื่องนี้สำเร็จเรียบร้อยโดยสมบูรณ์

ผู้วิจัยได้รับความอนุเคราะห์จาก หัวหน้ากองจดหมายเหตุแห่งชาติ บรรณารักษ์
ห้องสมุด กระทรวงสาธารณสุข ห้องสมุดคณะแพทยศาสตร์ ศิริราชพยาบาล หอสมุดแห่งชาติ
และเลขาธิการสมาคมพยาบาลแห่งประเทศไทย ได้กรุณา อำนวยความสะดวกในการ
ค้นคว้าเอกสารต่าง ๆ ซึ่งเป็นส่วนประกอบอันสำคัญในการวิจัยครั้งนี้

ผู้วิจัยขอขอบคุณเป็นอย่างยิ่งในความอนุเคราะห์ของท่านเหล่านี้ ตลอดจนขอ
ขอบคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ พวงรัตน์ บุญญาภิรักษ์ อาจารย์ จารุวรรณ เสาวภรณ์
ร้อยเอกหญิง อภิณี เสาวภาพ อาจารย์ พูลทรัพย์ สัตถะชาติ และ อาจารย์ อรวิทย์
สหะชาติมานพ ที่กรุณาช่วยให้การวิจัยประสบผลสำเร็จ

อรุณ นุรักษ์ไช

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สารบัญ

หน้า

บทคัดย่อภาษาไทย	๗
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	๗
กิจกรรมประกาศ	๗
รายการตารางประกอบ	๘
รายการแผนภูมิประกอบ	๘
บทที่	
1. บทนำ	1
ความสำคัญและวัตถุประสงค์	1
ประโยชน์ที่จะได้จากการวิจัย	7
ขอบเขตของการวิจัย	7
ความหมายที่ใช้ในการวิจัย	8
วิธีรวบรวมข้อมูล	9
การเสนอข้อมูล	9
2. งานด้านการเขียนและงานวิจัยอื่นที่เกี่ยวข้อง	11
ผลงานด้านการเขียนที่เกี่ยวข้อง	11
ความหมายของการพยาบาล	12
การพยาบาลในสมัยพุทธกาล	13
วิวัฒนาการของการพยาบาลในประเทศไทย	15
วิวัฒนาการของการพยาบาลในต่างประเทศ	17
การพยาบาลสมัยต้นคริสต์ศตวรรษ	21
ประวัติการแต่งกายของพยาบาล	26

สรุปแนวความคิดเกี่ยวกับการพยาบาล	31
ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	36
3. การบริหารการพยาบาลในประเทศไทยระหว่าง พ.ศ. 2439- 2468	53
นโยบายของการบริหาร	76
การจัดองค์กรการบริหาร	78
การบริหารงานบุคคล	78
การจัดระบบการเงิน	79
สรุป	79
4. การบริหารการพยาบาลในประเทศไทย ระหว่าง พ.ศ. 2469- 2520	81
นโยบายของการบริหาร ระหว่าง พ.ศ. 2469-2488	97
การจัดองค์กรการบริหาร	98
การบริหารงานบุคคล	98
การจัดระบบการเงิน	99
การบริหารการพยาบาลระหว่าง พ.ศ. 2489-2510	100
การบริหารการพยาบาลระหว่าง พ.ศ. 2511-2520	105
นโยบายของการบริหารระหว่าง พ.ศ. 2489-2520	108
การจัดองค์กรการบริหาร	109
การบริหารงานบุคคล	118
การจัดระบบการเงิน	118
สรุป	118

5. สรุปผลการวิจัย อภิปราย และข้อเสนอแนะ	121
นโยบายของการบริหาร	121
การจัดองค์กรการบริหาร	122
การบริหารงานบุคคล	124
การจัดระบบการเงิน	125
วิวัฒนาการทางด้านบริหารการพยาบาลในฐานะวิชาชีพชั้นสูง	126
อภิปราย	126
ข้อเสนอแนะ	128
บรรณานุกรม	129
ประวัติผู้เขียน	134

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

รายการตารางประกอบ

ตารางที่		หน้า
1.	จำนวนประชากรของประเทศไทย ๓ วันขึ้นไป	2
2.	จำนวนพยาบาลของประเทศไทยและข้อมูลอื่นที่เกี่ยวข้อง	2
3.	จำนวนพยาบาลที่เดินทางออกนอกประเทศและกลับเข้าประเทศ ระหว่าง พ.ศ. 2508-2514	5

 ศูนย์วิทยทรัพยากร
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

รายการแผนภูมิประกอบ

แผนภูมิที่

หน้า

1.	แนวความคิดเกี่ยวกับการพยาบาลของไนติงเกล	31
2.	แนวความคิดเกี่ยวกับการพยาบาลของเฮนเทอซัน	32
3.	แนวความคิดเกี่ยวกับการพยาบาลของโอเรม	33
4.	แนวความคิดเกี่ยวกับการพยาบาลของออลเลนโคสต์	34
5.	แนวความคิดเกี่ยวกับการพยาบาลของไวเดนแมคส์	35
6.	แนวความคิดเกี่ยวกับการพยาบาลของโรเจอร์ส	36
7.	แนวความคิดเกี่ยวกับการพยาบาลของเดวินด์	37
8.	สายการบังคับบัญชางานแผนกการพยาบาลโรงพยาบาลศิริราช.	110
9.	สายการบังคับบัญชางานแผนกการพยาบาลโรงพยาบาลราชวิถี.	112
10.	สายการบังคับบัญชางานแผนกพยาบาลโรงพยาบาลพระมงกุฎเกล้า	115
11.	สายการบังคับบัญชางานแผนกพยาบาลโรงพยาบาลมิชชั่น . . .	117

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย